כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת ניצבים ■ כ"ה אלול ה'תשע"ה ■ 09.09.2015 ■ גליון מס' 342

תפוצה לכל קהילות ישראל

כי הנה בראש השנה מחדש האדון ברוך הוא כל מציאות הנמצאים, ומתכוין לקבוע הטוב שבהם שישאר לנצח ולדחות הרע שבהם עד שתטהר הבריאה ממנו ותהיה ראויה ליאור באור פניו לנצח נצחים. והנה ברחמיו יתברך, נושא העונות ועובר על הפשעים כפי מה שאפשר לפי נימוס צדקתו למי שזוכה לזה, וכל הרע שנתגבר בבריאה דוחה אותו ומעבידו מן המציאות.

(רמח"ל, מאמר החכמה ס' תשליך)

פרשת ניצבים

ובחרת בחיים למען תחיה

/ הרב יעקב הלוי פילבר

ישנם שני סוגי התנהגות של האדם, האחת התנהגות מ"יראה" והשנייה התנהגות מ"אהבה", התנהגות מיראה היא התנהגות של חשבון כדאיות, של רווח והפסד, ואילו התנהגות מאהבה היא כהגדרתו של הרמב"ם: "עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הכבוד לבא", להתנהגות כזו מתכוונת התורה בפרשתנו כשהיא אומרת: "ובחרת בחיים למען תחיה", הבחירה בחיים אינה בשביל להשיג איזו תמורה חיצונית, או להינצל מעונש, אלא למען החיים עצמם. ובמקביל לשני סוגי ההתנהגות הללו ישנם שני דרכים כיצד להנהיג את החברה שתהיה חברה מתוקנת, האחת באמצעי ענישה והרתעה המקבילה להתנהגות מיראה, והשנייה בדרכי חינוך ושכנוע פנימי שהיא מקבילה להתנהגות מאהבה. החברה המודרנית שלנו כיום היא חברה הישגית, היא אינה כל כך מתעניינת בתכנים אלא יותר בתוצאות החומריות שיוכל האדם להשיג, ועל כן היא אינה מתמודדת עם בעיותיה בדרך של הקדמת רפואה למכה, אלא מטפלת בהן לאחר מעשה. טיפול שאנו רואים את כישלונו בנושא העבריינות והפשע, שהטיפול בהם הוא באמצעות הרתעה ושפיטה, וככל שהעבריינות מתפשטת כך גוברת הדרישה להגדיל את מצבת השוטרים ואת תקציב משרדי המשטרה והמשפטים.

טיפולה של החברה המערבית בפשע דומה לגשר רחב ידיים שבמרכזו נפער חור גדול ומכוניות רבות שהיו חולפות עליו היו נופלות בחור ונוסעיהם נפגעו. ישבו חכמי הרשות והחליטו להקים בקרבת הגשר תחנה ל'עזרה ראשונה', לאחר שהתרבו הנפגעים הלכו והקימו בית חולים גדול שיקלוט את הנפגעים הרבים ויטפל בהם. וככל שהתרבו הנפגעים כך הרחיבו את מחלקות בית החולים והגדילו את הצוות הרפואי. עבר שם חכם אחד וראה את הנעשה ואמר לנוכחים: עד שאתם משקיעים משאבים עצומים וסכומי עתק בטיפול שלאחר התאונה, במקום זאת לכו ותקנו את הגשר בפעולה חד פעמית ותחסכו מעצמכם נפגעים נוספים, שיקום נכים וכסוי הוצאות הנזקים, שעלותם הכספית גדולה עשרת מונים.

התנהגותה של החברה המודרנית מזכירה לנו את האמור בגמרא (ברכות לב א): "משל לאדם אחד שהיה לו בן, הרחיצו וסכו והאכילו והשקהו, ותלה לו כיס על צווארו והושיבו על פתח של זונות - מה

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

"כל המעביר על מידותיו" (גם בתוככי המשפחה!!!)
לפני תקופה לא ארוכה פנה אלי ידידי הצדיק ואיש האשכולות הרה"ג רבי אליעזר הכהן פישר שליט"א...
המשך בעמי 2

אינה מבינה את פירוש המלים...
יפעת קדומים: אני אומרת את הסליחות, אך לא מבינה את פירוש המילים...
המשך בעמי 3

תעיתי כשה אובד
על שמו של 'חודש אלול' רבו גם רבו הרמזים והסודות, נעמוד על אחד מהם. 'אלול' מלשון 'ויאללון'...
המשך בעמי 4

שוויית קיץ
אני תמה מה השייכות בשטר ממוני בין אשכנזים לספרדים? האם בכל דבר צריך להיות הבדל בין ספרדים לאשכנזים?...
המשך בעמי 4

סיפור לשבת
- ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך
- והוי בורח מן העבירה
- הנסתרות לה' אלהינו וגו'
- ליל סליחות

המשך בעמי 5

שביבים
- "מהישגי המחזירים בתשובה - תמונת מצב בתיכון תל אביבי"
- אגרת שנה טובה: "לא מצינו לזה מקור"

המשך בעמי 7

יעשה הבן שלא יחטא?!". כל חברה שאינה מעמידה קוים אדומים ברורים, שאינה מוכנה להתרסן ולוותר על הנהנתנות, אלא מאפשרת למתירנות ולגירוי היצרים להשתולל באין מפריע מבלי להציב בפניהם מגבלות ומעצורים, אין לה להתפלא אם כתוצאה מכך יתרבה הפשע ויתרבו העבריינים, ואז לאחר מעשה נאלצים להילחם בפשע בעזרת המשטרה ובתי המשפט, כשהדרישה הבאה מהממונים על החוק היא להחמיר בענישה ולהגדיל את תפוסת בתי הסוהר. אין אנו יכולים להתעלם מהצורך של גורם ההרתעה בחברה האנושית, כמו שאמרו חז"ל: "אלמלי מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו". אבל התשובה היהודית למניעת העבריינות והפשע היא החינוך, כמו שדרשו חז"ל: "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין" (קדושין ל ב), שהערכים המוסריים והסדר החברתי הנכון אינם רק אמצעי להשגת איכות חיים נוחה ובטוחה יותר, אלא ערך עצמי שהאדם צריך לשאוף אליו מצד עצמו - "ובחרת בחיים למען תחיה".

"כל המעביר על מידותיו"
(גם בתוככי המשפחה!!!)

/ הרה"ג רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א*

לפני תקופה לא ארוכה פנה אלי ידידי הצדיק ואיש האשכולות הרה"ג רבי אליעזר הכהן פישר שליט"א, משכונת בית וגן בירושלים. בידו חומר מעניין וחשוב, שאסף על פרקי הנ"ך העוסקים באבשלום ודוד אביו, ובפיו הצעה מרתקת, לכתוב ספר שלם על מרד אבשלום בדוד אביו, כפי העולה מדברי חז"ל והקדמונים, ולפרוס במקביל יריעה, מתוככי דברי חז"ל, על התייחסות התוה"ק ליחסי אבות ובנים ולקחי התנהגות בתוככי המשפחה.

היכרותי המוצלחת עם רבי לייזר פישר שליט"א, איש הדעת, המלא רעיונות כרימון, והתעסקותי בשנים האחרונות בעריכת הספרים המרתקים שבהוצאתו הנלבבת, הביאה אותי להיכנס הפעם לעולם מופלא של נושאים שלא התעסקתי בהם מעולם בישיבה ובכולל. הספר 'אבשלום בני' נמצא כעת בשלב ההדפסה ולקחיו הצליחו לחדור עמוק בלבבי, לפחות בלבבי שלי...

כולנו מכירים את דברי חז"ל ש"כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו" (ראש השנה יז, א). רבותינו המליצו לנו, בפרט בימי הרחמים, בעומדנו לפני ימי הדין הקרבים ובאים לוותר, להבליג ולשתוק, כדי שנזכה שבמשפט ראש השנה ויום הכיפורים הקרב יעבירו את כל פשעינו.

*****

דוד המלך לוקה בכפליים. אבשלום בנו, עצם מעצמיו ובשר מבשרו, מורד בו, גורם לו לנוע ולנוד הרחק מארמון מלכותו, נרדף ומוכה. גם שמעי, שהיה גברא רבה וראש הסנהדרין, מקללו בקללות נמרצות וסוקלו באבנים, כביכול דוד אחד הריקים הוא, ודוד מצדיק עליו את הדין באהבה גדולה ותולה את הקולר בעצמו, באומרו שלא שמעי הוא המקלל, אלא הית"ש אמר לו לקלל, ונמצא ששמעי הוא שליח ההשגחה העליונה.

כתב על כך השל"ה הקדוש: "כל מה שיקרה לאדם, יאמין שהוא מאתו יתברך, כגון שפגע בו אדם רע וזלזל ובייש אותו וקללו, יקבל באהבה כי ה' אמר לו קלל והוא שלוחו של מקום, מפני חטאיו, כמו שאמר דוד על שמעי בן גרא "וכי ה' אמר לו קלל את דוד ומי יאמר מדוע עשיתה כן", ככה יתנהג בכל המאורעות הן טובים הן רעים יאמין ויאמר: מאת ה' היתה זאת".

מספר ה'בן איש חי': "מעשה באחד שאשתו היתה רגילה לבזותו. בא אל רבו והתחנן לפניו שיסיר רוע הגזירה מעימו. הרב אמר שיתפלל עליו, ואכן כשחזר הביתה אירע פלא, ואשתו התחילה לדבר אליו בכבוד, וכיבדה אותו עד מאד. לאחר תקופה קצרה התחילו השכנים לבזותו. זה אמר לו שגנב ממנו כסף, והשני ביזה אותו בבית הכנסת. בא אל רבו וסיפר לו שאשתו מכבדת אותו, אולם מצד שני התחילו לבזותו ברחוב. השיב לו רבו: "לא אשתך ביזתה אותך, ולא השכנים מבזים אותך, אלא האלוקים אמר להם קלל, ואם זכית, הבזיונות הם בתוך הבית, ואינם ברבים. אבל כשבקשת להתפלל עליך שיעברו הבזיונות, התחילו הבזיונות במקום אחר". מיד ביקש האיש מרבו: "אנא קח ממני הבזיונות ברחוב, ושיכנסו חזרה לתוך ביתי"...

חז"ל אמרו שקשה תרבות רעה בביתו של אדם, יותר ממלחמת גוג ומגוג. הפגיעה הקשה ביותר לאדם היא כשילדיו הם אלו שפוגעים בו ולא מכבדים אותו כראוי, וכבר האריכו המפרשים למעניתם להסביר עד כמה דבר זה הוא היפך הטבע האנושי, שבן קם באביו. אך גם במקרים קשים כאלו, יראה האדם לקבל את יסוריו באהבה, ואדרבה, ישמח בהם.

וכה כתב הרמ"ק בספרו תומר דבורה: "ואני מצאתי תרופה להרגיל האדם את עצמו... שיחשוב על עונותיו תמיד, וירצה בטהרה ותוכחת ויסורים. ויאמר, מה הם היסורים היותר טובים שבעולם שלא יטרידוני מעבודת השם, אין חביב בכולם מאלו שיחרפוהו ויבזוהו ויגדפוהו, שהרי לא ימנעו ממנו כחו ואונו בחולאים, ולא ימנעו ממנו אכילתו ומלבושו, ולא ימנעו חייו וחיי בניו במיתה, אם כן ממש יחפוץ בהם, ויאמר: מה לי להתענות ולהסתגף בשקים ובמלקיות המחלישים כוחי מעבודת השם, ואני לוקח אותם בידי?! יותר טוב שאסתגף בבזיון בני אדם וחרפתם לי, ולא יסור כוחי ולא יחלש. ובזה כשיבואו העלבונות עליו, ישמח בהם, ואדרבה יחפוץ בהם"...

כתב הראשית חכמה: "מצאנו כתוב בספרי המקובלים, שאחד מהתיקונים הגדולים מתקון אשר יש למבקש דעת את ה', הוא שיהיה מן העלובים, ואפילו מאשתו ובני ביתו, אשר לא ירא מהם ולא יתבייש, והוא לא יהיה עולבן".

*****

אבשלום רכב על הפרד ובנוסו מפני רודפיו נכנס עם הפרד תחת ענף האלה. נסתבכו שערות ראשו והוא נשאר תלוי באויר, כשהפרד

עבר מתחתיו. חז"ל אמרו שאבשלום שלף את חרבו ורצה לחתוך את שערו, כדי לרדת מהאלה, אך ראה גהינום פעורה תחתיו, והוא העדיף להישאר תלוי על האלה מאשר ליפול לגהינום.

המהרש"א מסביר שאילו הפרד לא היה עובר תחתיו, אבשלום לא היה נמנע מלהשתחרר באמצעות קציצת שערותיו, לרכב עליו ולהמשיך לפקח על המרד.

ואמר על כך רבי אייזיק שר צ"ל: עצם העובדה שאבשלום נתלה דוקא בשערו, גרמה לו להתבונן, לערוך דין וחשבון, בחושבו כך: הרי אני נזיר ושערותי קדושות, אם כן כיצד תבוא אלי תקלה דוקא בשערותי? אלא בהכרח שמעשי אינם רצויים לפני הקב"ה, ומכיון שבדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, לכן לא מנעוני מהשמים למרוד באבי. אך למצוות ישנן זכות להגן ולהציל את עושיהן, לכן מבין אני- כך הרהר אבשלום בליבו- שנלכדתי דוקא בשערותי הקדושות, כדי שאשוב בתשובה. ואם אקצוץ כעת את שער ראשי ואמשיך במרד, סופי יהיה שאובל לגהינום. אך אם הפרד היה נשאר תחתיו, אבשלום לא היה עוצר, ולו לרגע אחד, כדי להתבונן, להרהר בלבבו על מעשיו, ולא היה ניצל מאש הגהינום.

כשאדם נמצא בתוך רחש בחש של מריבה משפחתית, נסחף הוא אל זרם המחלוקת. זה אמר כך וזה השיב לו כך. ההורים השתמשו בביטוי שגוי והאח החרה אחריהם במילה אומללה. גם הוא תורם את חלקו ומבעיר את המדורה בפיסת רכילות נוספת והאחים והאחיות מפטירין אחריו בעוד זילזול, אימרת כנף מיותרת, עקיצה החודרת ללבבות כארס של עכנאי, או העלבה והתחשבנות על ריב ישן, שמורסת מוגלתה כבר נסגרה, וכעת, לכבוד הריב החדש, פותחים אותה שוב, כדי לדמם יחדיו, להקניט ולהתחשבן.

*****

אילו האדם היה נעצר לרגע, נושם עמוק, מהרהר עם מי הוא מתכתש כעת, עם הוריו מולידיו, עם אחיו ואחיותיו, בניו ובנותיו, גיסיו וגיסותיו, הלא הם עצמו ובשרו, האנשים הקרובים אליו ביותר. אילו האדם היה נעצר לרגע קט, מנסה לרדת למוחותיהם ולבבם של בני הצד השני בויכוח, לנסות להבין ששני צדדים למטבע, ואולי ניתן לפשר ולגשר. לא להוסיף קש וגבבא למדורת הריב, אלא להנמיך את הלהבות ולקרב את הלבבות. הלא אנשים אחים אנחנו!! ההתבוננות מסייעת להנמכת מריבות משפחתיות. העצירה משטף הויכוח והיציאה מבועת המחלוקת, כדי לחשוב, להתבונן, להחליט האם כל זה שווה, תועיל רבות לריבוי אחדות ושמחה בתוככי המשפחה ומחוצה לה. וכאמור, כל המעביר על מידותיו- מעבירין לו על כל פשעיו!!

(חלק מהמאמר פורסם ביתד נאמן וחלקו הנוסף יוחד ל'בסוד שיח').

אינה מבינה את פירוש המלים.....

יפעת קדומים: אני אומרת את הסליחות, אך לא מבינה את פירוש המילים. האם זה מעכב את הסליחות?

תשובת הרה"ג שמואל ברוך גנוט שליט"א:

חלק נכבד מפיוטי הסליחות נכתבו בשפה מליצית וציורית, הקשה להבנה לבני דורינו. לא לחינם כתבו כותבי הפיוטים, קדושי עליון, את פיוטיהם בשפה מליצית ומסובכת, הנצרכת פרשנות וביאור עמוק. בשו"ת שער אפרים (סימן יג) כותב ש"הטם שלא רצו הגאונים מייסדי הפיוטים לכתבם בלשון שמבינים הכל, הוא כדי שלא יבואו הגויים להתפלל את התפילות והתחנונים לעבודה זרה שלהם, ולכן שיבחו חכמים את בית אבטינס וחבריהם שלא רצו ללמד על מעשה הקטורת ולחם הפנים. ומי שרוצה ללומדם, המה מובנים היטב על פי שיטת התלמוד, המדרשים ומאמרי הזוהר".

השערי תשובה (תקפ"א סק"א) כתב שלכתחילה צריך לומר את הסליחות בכוונה ולכן עוררו גדולינו שנשב ונלמד את ביאורי ופירושי הסליחות. כ"ק מרן האדמו"ר מצאנז זצ"ל בעל "שפע חיים", היה אומר שכל אחד צריך ללמוד ולשנן לעצמו את פירוש המילים של פיוטי הסליחות, הכתובים בדרך כלל בקצרה וברמזים, וצריך להשקיע רבות כדי להבין את פשטות הכוונה, והוא כותב: "ובעוונותינו הרבים, כל אחד טרוד בעסקיו ואומרים את הסליחות במהירות ובחפזון בלא כוונה, ומה בצע באמרתו", וכן מובא בספר ה"אלולים קודש להי" בשם מרן הגרי"ש אלישיב והגרש"ז אוירבך זצ"ל ויבלחט"א הגר"ח קניבסקי והגר"מ שטרנבוך שליט"א, שהמליצו ללמוד קודם את פיוטי הסליחות, כדי שנבין מה בדיוק אנו אומרים. אם לא הספקנו לשבת וללמוד את הסליחות כראוי, מומלץ לפחות לומר את הסליחות מתוך "הסליחות המבואר" או "הסליחות המפורש". בימינו עמלו כבר תלמידי חכמים יקרים, כדוגמת הרב וינגרטן שליט"א, וביארו לנו את הסליחות, בשפה קלה ונעימה, וכדאי להציץ בפירושים במהלך אמירת הסליחות, כדי שנבין מה אנחנו אומרים ולא רק נמלמל מילים קשות ולא ברורות.

ומה קורה אם נתקלנו בקטעי סליחות או פיוטים במחזור, שאנו לא מבינים אותם לאשורם?- כתב על כך רבנו רבי אליעזר פאפו זי"ע בספרו "פלא יועץ" (ערך סליחות): "ואפילו מי שהוא עם הארץ ואינו יודע מה שהוא מוציא מפיו, על כל פנים יאמר הסליחות אות באות, תיבה בתיבה, בקול בכי, בקול תחינה, ביודעו הכוונה שהוא מבקש לפני המלך ד' צבקות על אשר חטא על הנפש, וחרדה ילבש, ואם כה יעשה, יבטח בה' אלוקיו, כי קל חנון ורחום הוא ומרבה לסלוח, ולא יחפוץ במות המת ואינו בא בטרוניא עם בריותיו, רק שיעשה אשר בכוחו לעשות, ומודה ועוזב ירוחם", עכ"ד. ובספר "האלולים קודש להי" הביאו מספר מקורות לכך שמנהג ישראל לומר פיוטים וסליחות, גם כשלא מבינים כל מילה לאשורה, כיון שישנה מעלה לומר סליחות גם כשלא מבינים היטב את פירוש המילים, ורחמנא ליבא בעי, הקב"ה רוצה בעיקר את לבבנו ולא את המילים עצמם.

תעיתי כשה אובד

/ הרב אהרן לוי*

על שמו של 'חודש אלול' רבו גם רבו הרמזים והסודות, נעמוד על אחד מהם. 'אלול' מלשון 'ויאללון' המוזכר בתרגום אונקלוס בהקשר למרגלים "ויתורו" (במדבר י"ג, ב) "ויחפרו" (דברים א, כ"ב), שמשמעותו 'חיפוש' ו'בדיקה' שהם המובן הפשוט של המושג "תשובה", דהיינו חשבון הנפש - "נחפשה דרכנו ונחקורה ונשובה אליך", שמחפשים ובודקים היכן יש צורך בתיקון המעשים.

אך יש מובן עמוק יותר: דוד המלך קורא על עצמו "תעיתי כשה אובד" (תהילים קיט), והנביא קורא לעם כולו "שה פזורה ישראל" (ירמיה נ, י). כי החטא משכנע שהחלק הרע הוא מרכזי באישיות, כי אחר פעם ראשונה ושנייה נעשה לו כהיתר שתשובתו קשה, בעוד שעם ישראל 'לפי גודל קדושתם משורשם וגודל דקותם ורוחניותם, רחוקים לגמרי מעוון' (ליקו"מ ח"ב ז, ג). כמדרש רבותינו עה"פ "לא יהיה בך אל זר" (תהילים פא, י), "איזהו 'אל זר' שיש בגופו של אדם? הוי אומר זה יצר הרע" (שבת קה ע"ב).

ומכאן, שחזרה בתשובה היא השבת ה'עין רעה' שגרמה לחוטא להרגיש שהרע שבו קיבל תואר של אזרח קבע, ולהפכה ל'עין טובה'. ונמצא, שהסתכלות החוטא על עצמו ב'עין טובה' היא המפתח ל'תשובה מאהבה'. כי 'תשובה' מלשון השבה, אך אין התכלית רק שלא יחטא, אלא שישוב לקרבת אלוקים שהיה בה קודם: 'אמש היה שנאוי לפני המקום, משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום אהוב ונחמד קרוב וידיד' (רמב"ם תשובה פ"ז ה"ו).

בהסתכלות זו נכנסים בסוד ה'תשובה' ב"סור מרע - ועשה טוב" (תהילים לד, טו) כאחד. והסדר הוא כך: שמתחילה יש לעסוק בעזיבת החטא כפשוטו, ויחד עם זאת להאמין שהעון אינו אלא דבר חיצוני וזר שנאחז בו. ולאחר מכן לבקש את הסיבה לאבידה, מהו המחסור האמיתי שהביאו להתהלך כשה אובד הרועה בשדות זרים. או אז נפתח הלב לשמוע את קול קריאת הרועה עצמו, כי "הקב"ה דרכו לקרות את האדם תיכף כשרואה שהוא תועה מדרך השכל, וקוראו שישוב לאחוריו" (ליקו"מ ח"א רו). קול הקריאה נמצא תמיד בתורה ומצוות (שם) "המתוקים מדבש ונופת צופים" (תהילים יט, יא), אלא שלפעמים הצליל זר ורחוק, וה'עין טובה' מאפשרת להקשיב אליו עד כדי הרגשת חיבור ודביקות בלב ונפש. אלו הם ניצני ה'תשובה מאהבה'. "טעמו וראו כי טוב ה', אשרי הגבר יחסה בו" (תהילים לד, ט).

* ראה אור בגיליון "מריח ניחוח"

שו"ת קיץ

הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

אבישי תורג'מן (צה"ל) שואל: כידוע ערב ראש השנה קרב ובא ועמו השנה גם מצוות שמיטת כספים הבאה פעם בשבע שנים, ולכן כמעט כל אחד דואג לשטר 'פרוזבול' כדי שחובות שחייבים לו לא ישמטו.

אמנם ראיתי כמה נוסחאות שונות של פרוזבולים, והבנתי שגם בשטר הזה יש נוסח של 'ספרדים' ונוסח של 'אשכנזים', ואני תמה מה השייכות בשטר ממוני בין אשכנזים לספרדים? האם בכל דבר צריך להיות הבדל בין ספרדים לאשכנזים?

תשובה: כשראה הלל הזקן[א] שנמנעים העשירים מלהלוות לעניים משקרבה 'שנת השבע' מחמת החשש שלא יראו את כספם בחזרה עקב מצוות 'שמיטת כספים', עמד ותיקן את שטר הפרוזבול[ב] שמהותו מסירת החובות לבית דין כדי שהחובות לא ישמטו, וזאת על פי מה שמבואר במשנה במסכת שביעית 'המוסר שטרותיו לבית דין - אין שביעית משמטתן'[ג].

ולכן, כל מי שאינו מעוניין שהחובות שיש לאחרים כלפיו ישמטו - ימחקו, צריך לעשות 'פרוזבול', והמנהג והמומלץ הוא לעשות את הפרוזבול בערב ראש השנה כדי לכלול בו גם את החובות שנוצרו בימים האחרונים של השנה[ד].

אמנם ישנם שתי מחלוקות בראשונים בעניין 'דייני הפרוזבול' ומהן נובע ההבדל בין הנוסחאות השונים של הפרוזבול וכפי שאבאר.

נחלקו הראשונים אילו דיינים נצרכים לשם עשיית ה'פרוזבול', השולחן ערוך[ה] פסק שצריך דיינים מומחים שבקיאים בעניין שמיטת כספים ופרוזבול והרבים מינו אותם לדיינים באותה עיר, ואילו הרמ"א[ו] פסק שדי בכל שלושה אנשים כשרים לשמש כדיינים לעניין זה (ובלבד שיבינו על מה חותמים).

עוד נחלקו הראשונים[ז] האם צריך לבוא פיזית אל הדיינים ולומר בפניהם את נוסח מסירת החובות, או שאפשר למסור בנוכחות עדים את החובות לבית דין שנמצא במקום אחר.

במחלוקת זו גם השולחן ערוך[ח] וגם הרמ"א[ט] מקילים שאין צריך למסור את החובות בנוכחות הדיינים, אולם יש החולקים[י] ופוסקים לעיקר הלכה שצריך את נוכחות הדיינים.

ומעתה בין נבין שלדעת השולחן ערוך שצריך דווקא דיינים מומחים ולא כל אחד יכול לבוא בערב ראש השנה לבית דין מומחה, ומאידך לא צריך דווקא את נוכחות הדיינים, הנוסח הנכון של הפרוזבול הוא למסור בפני עדים את החובות לבית דין המורכב משלושה דיינים מומחים, וממילא שטר הפרוזבול מנוסח בלשון של עדות, שהחתומים מטה מעידים כי פלוני אלמוני מסר בפניהם את החובות לשלושת הדיינים המומחים (ונוקבים בשמות הדיינים).

אמנם בקרב האשכנזים התפשט המנהג לחוש לדעות הנוקטות שצריך את נוכחות הדיינים, ומכיוון שדעת הרמ"א להקל שכל שלושה אנשים כשרים ראויים לשמש כבית דין לעניין זה, ממילא שטר הפרוזבול מנוסח בלשון של דיינים, ששלושת האנשים החתומים מטה הם הם הדיינים שלהם נמסרו החובות.

יש שהציעו לנסח שטר פרוזבול שעולה גם לדעת השולחן ערוך וגם לדעה הנוקטת שצריך את נוכחות הדיינים, והוא שאחרי שמוסר את החובות לשלושה דיינים מומחים שאינם בפניו, מוסיף ואומר שאם

מסירה זו אינה מועילה הרי שברצונו למסור את החובות לשלושת האנשים שנמצאים לפניו (כלומר שלא ישמשו כעדים אלא כדיינים)

יהי רצון שהקב"ה ישמוט את חובותינו ביום הדין, ונזכה להיכתב ולהיחתם לאלתר לחיים טובים ולשלום בספרם של צדיקים גמורים! שנה טובה ומתוקה לכל בית ישראל.

א - כמבואר בגיטין ל"ו
ב - המילה פרוזבול זה צירוף של שתי מילים, פרוז ובול, כשפרוז פירושו תקנה, ובול פירושו עשירים, כלומר תקנת לעשירים שיוכלו להלוות כספים ללא חשש שמיטה, ולא יעברו על מה שכתוב בפרשת ראה 'השמר לך פן יהיה עם לבבך בליעל וכו'.
יש לציין כי ההגדרה של השואל המגדירה את שטר הפרוזבול כ'שטר ממוני' אינה מדוייקת מאחר שאין כאן התחייבות מחודשת אלא רק מסירת החובות וזכות הגבייה לבית דין.
ג - עיין תוס' גיטין דף ל"ו ע"א ד"ה 'מי איכא מידי'.
ד - כמובן שהמדובר הוא רק על חובות שמועד פירעונם חל קודם ראש השנה תשע"ו, ולדוגמא הפקדה לחשבון עובר ושב בבנק, והחשבון נמצא ביתרת זכות, יש לומר שהרי זו הלוואה לבנק (אע"פ שבלשוננו אנו קוראים לזה 'הפקדה') שמועד פירעונה מיידי, שהרי מיד יכול למשוך בחזרה את הכסף אצל הפקיד או על ידי מכשיר הכספומט, ולכן אם ייעשה פרוזבול לדוגמא ברי"ח אלול, ובט"ו אלול הפקיד כסף לעו"ש ועד ראש השנה לא משך כסף זה, י"ל שהשמיטה השמיטה הלוואה זו שלא נכללה בפרוזבול שנערך קודם יצירת ההלוואה, ויש עוד מה להאריך בעניין זה ואין כאן מקומו.
ה - חו"מ סימן ס"ז סעיף י"ח.
ו - שם.
ז - עיין מרדכי פרק השולח סימן ש"פ.
ח - חו"מ סימן ס"ז סעיף כ"א.
ט - שם סעיף כ'.
י - 'תומים' שם.

סיפור לשבת

ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך

מסופר, שכאשר הרה"צ רבי אברהם מרדכי בן הרה"ק בעל החידושי הרי"ם זי"ע היה כבן שלושים, חלה מאד, ואמרו הרופאים שאינם רואים שום תרופה למחלתו רח"ל, ולכל היותר יחיה כמה ימים... הרגיש החידושי הרי"ם מה שמתלחשים אודות דברי הרופאים שכולם מתייאשים ממנו, והלך לבקר את בנו החולה, וכאשר ישב על מטתו מספר רגעים, הרכין את פניו הקדושים לאוזני החולה ואמר לו בזה הלשון: "תדע שזו מצוה על האדם שירצה לחיות בעולם ויש דעה בין הפוסקים שזהו בכלל מצוות עשה מפורשת בתורה 'ובחרת בחיים'". החולה שתק ולא השיב דבר. לאחר זמן מה אמר לו אביו החידושי הרי"ם: "הנני מקוה שתרצה לחיות, ותתרפא מחוליך, ותוליד בן זכר טוב". התאמץ החולה רבי אברהם מרדכי בשארית כוחותיו והתרומם מעל משכבו ויקרא: "רבונו של עולם, תן לי במתנה עוד שנות חיים, ותזכני להוליד בן זכר, ואקרא שמו בישראל 'יהודה', כי אקיים את הכתוב "הפעם אודה את ה'". ואכן, לאחר מכן הוטב מצבו, ובאותה שנה נולד לו בנו הרה"ק בעל השפת אמת זי"ע.

והוי בורח מן העבירה

על הגה"ק המלבי"ם זי"ע מסופר, כי יום אחד באה אליו קבוצה מאנשי עירו בתחבולה ובערמה: שברצונם לערוך נשף פומבי שיציגו בו מחזה משעשע, אם כי בניגוד לכללי הצניעות, באשר רק בדרך זו יצליחו למכור הרבה כרטיסים ולגייס סכום רב לצרכי מצוה... התנגד לכך המלבי"ם והוכיחם בנעימות: משנה מפורשת היא: "והוי בורח מן העבירה, שמצוה גוררת..." - ברח מן העבירה אפילו אם נדמה לך שנגררת בעקבותיה מצוה גדולה...

ועוד הוסיף המלבי"ם בחכמתו: אני תומך את דעתי בדברי משה רבנו ע"ה בפסוק (המובא בפרשה הבאה שאינה מחוברת הפעם לפרשת ניצבים): "הן בעודני חי עמכם ממרים הייתם עם ד' ואף כי אחרי מותי" ועל כך אומרים חז"ל שזה אחד מעשרה קל וחומר הכתובים בתורה. ולכאורה, הלא ק"ו פריכא הוא אפשר לפרוך זאת, כי בגמרא מצינו להיפך, ד"הני בריוני דהוו בשבבותיה דר' זירא" הבריונים שגרו בשכנות של ר' זירא, והוא קירבם כדי שיחזרו בתשובה ולא חזרו בתשובה. אולם כיון שנסתלק ר' זירא חזרו בתשובה, כי אמרו: עד עכשיו הגנה זכותו עלינו ועכשיו אין מי שיגן. א"כ רואים משם, שהגם שהיו בריונים והרשיעו בחיי הצדיק, אבל אחרי פטירתו חזרו בתשובה והלכו בדרך ה'? אלא, הסביר המלבי"ם, בריוני דר' זירא ידעו מעצמם שאינם צדיקים, לכן התעוררו לשוב עם סילוקו של צדיק. לא כן באלו שהם "ממרים הייתם 'עם' ד'", דהיינו שחושבים כי מעשיהם רצויים לפני הקב"ה, ואינם חלים ואינם מרגישים כלל במכשלה שתחת ידם - מדוע ואיך יחזרו בתשובה?...

המשך בעמוד הבא...

הנסתרות לה' אלהינו וגו'

מסופר, שאל הגה"ק רבי יצחק שמלקיש זי"ע רבה של לבוב ובעל שו"ת בית יצחק, הגיע יום אחד 'דין תורה' מעניין, וכך היה המעשה: בחצרו של רבי מסויים בגאליציה פרצה מחלוקת בין שני אחים, ושניהם טענו לכס אביהם, הרבי, שנסתלק לבית עולמו. משלא הגיעו לעמק השווה, הלכו להתדיין אצל הרב הנ"ל, אלא שהרב סירב לשבת בדין, וטען שבעניינים כגון אלה אין דיני ירושה חלים. תמה אחד מבניו של הרבי המנוח ושאל ובמה שונה הרבנות מזה? הרי לעיתים קרובות אנו רואים, שמתדיינים כמה רבנים על כס הרבנות ובתוכם בנו של הרב המנוח, ופוסקים להם על פי דין החזקה שבנו ימשיך אחריו? השיב לו רבה של לבוב בחיוך אינו דומה! התורה אומרת לנו במפורש: הנסתרות לה' אלוקינו והנגלות לנו ולבנינו", שעה שבוחנים את הבן, ורואים שידיעתו בתורה אינו נופלת מזו של אביו, דינו כדין בעל חזקה. ברם, אחר הוא הדבר כשמדובר ב"נסתרות", בכיסאו של 'רבי', בעניין של צדיקות ודברי שמים. זה עניין הוא "לה' אלהינו", כאן רק הקב"ה יכול לדעת, אם אמנם הבן הוא צדיק כאביו, ואם אמנם ראוי ליטול את מקומו. אנו, אנשים בשר ודם "אין לנו עסק בנסתרות".

ליל סליחות*

ליל סליחות היה הלילה. מוצאי השבת שלפני ראש השנה. יצא אל הרחוב בדרכו לילך לבית הכנסת, אבל לא הלך שמה. רגליו לקחוהו מרחוב לרחוב, עד שנתרחק מעיקרה של העיר לעיבורה. דומה היה שכככל שיוצא מהעיר נחלש אור פנסיה. ככל שנחלש אור פנסיה נתחזק אורם של הכוכבים. הירח אינו זורח בליל סליחות, אלא סמוך לסופו של לילה, ואורו חלש. אבל הכוכבים האירו דרכו וראה לאן הוא הולך. כל כוכב וכוכב יש לו אור שלו, ואינו דומה אור של כוכב אחד לאור של חברו. אבל החשיכה, היא אחת. כל מקום שאתה מוצא חשיכה אותה חשיכה היא.

שדות יש בעיבורה של העיר. לפני שנים הרבה היתה העיר קטנה, ושדות שסביבה מרובין. עתה העיר גדולה, ושדות שסביבה מועטין. שדה אחת יש, שאינך צריך אלא לעבור כביש אחד ואתה בתוכה. לשם נשאוהו רגליו. האדמה יבשה היתה, וקשה היתה, בשלהי קיטא. שנת בצורת היתה, ולא ירדו גשמים זמן מרובה, וכשירדו, זעומים היו. כל מקום שאינו חרוש קוצים יש בו, ופרחי קיץ שיבשו וקמלו ונטו מטה כאילו בוכים היו על שלקתה האדמה בבצורת.

סליחות ניגנו בתוכו. פרק פרק, פסוק פסוק. פתח באשרי יושבי ביתך, במתינות כשל החזן, וחזר ואמר כל הפרק כולו. באה אצלו מנגינה של קדיש שאומרים בסליחות, ואחרי לילה ראשון של סליחות ממתנת עד למוסף של ראש השנה שמנגנין אותה לפני מוסף. ניגן חצי קדיש. דבר שבקדושה אין אומרין אותו בפחות מעשרה. אם תספור כל אותן חיות שהיו בשדה ועמדו לשמוע קול סליחות, תמצא אותן יתר על מאה. ולא רק חיות ועופות ורמשים עמדו לשמוע קול סליחות. אלא גם מלאכים ששייכים לסליחות. חיות ועופות ורמשים כיצד, אותן חיות יש לכל אחת ואחת פסוק שהיא רגילה בו, ובכל פעם שהיא הומה או מיללת או מצפצפת ועושה קול שלה, עולה אותו פסוק שהוא של אותה חיה, כמבואר בפרק שירה. אבל בימי אלול אפילו דגים שבים רועדין מאימת הדין, שאף הם נידונין בראש השנה, וכל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון. ואינם יודעים לומר תפילה ולבקש רחמים שיזכו לשנה הבאה, שאין להם אלא אותו פסוק שכל חיה וחיה רגילה בו. הואיל ופתח ואמר סליחות, נכנסה בהן מנגינה של סליחות ועמדו להקשיב, ולולי היו בני אדם, לבטח היו מהרהרין בתשובה. מלאכים כיצד, כל תפילה ותפילה יש לה מלאכים שבאים לקחתה ולהעבירה בשער המיוחד לה, לפי שכל תפילה יש לה מלאך משלה ויש לה שער משלה, ואותו מלאך מעביר אותה בשער שלה. סליחות אין להן לא מלאך שלהן ולא שער שלהן, אלא כל מלאך ומלאך יורד ולוקח לו סליחה אחת ומעביר בשער אחד, עד שמתמלאין כל השערים בתפילתן של ישראל, ואינן זזין מהשערים עד ששומעים קול כביכול אומר סלחתי כדבריך. בשעה שהיה אומר סליחות בשדה כבר כילו לומר סליחות בבתי הכנסת, ודימו אותן מלאכים שאין להן עוד סליחות ליטול ולהביא בשערים. כששמעו קול שירה במוצאי מנוחה קידמנוך תחילה, באו כל המלאכים ועמדו בשדה והמתינו. הגיע אצל מכניסי רחמים. פתח ונשא קולו ושר מכניסי רחמים הכניסו תפילתנו. מייד באו כל אותם מלאכים שהיו ממתינים. נטל כל מלאך ומלאך סליחה אחת, או תפילה אחת, או צעקה אחת שלו, וביקשו להכניסה לפני בעל הרחמים.

הגיע לומר מכניסי דמעה הכניסו דמעתנו לפני מלך מתרצה בדמעות. בא מלאך לקחת דמעה שלו ולא היה יכול לקחתה, מפני שדמעה של יהודי שאומר סליחות, אם אומרה בכוונה, אין כל מלאך יכול לקחתה, אלא מתגלגלת מעצמה ועומדת לפני מלך מתרצה בדמעות. ואם נמצאת זכה, הרי היא אבן יקרה הנקראת אלגביש הדומה לקרח ולוהטת כאש ואין כל אדם יכול לראותה.

חדל לבכות ועדיין הגיש טיפות על לחיו. הרים עיניו וראה שמטר יורד ואין הכוכבים נראים עוד מפני העבים והאדמה לחה. דימה שאף השמים מורידים דמעות. חישב לחזור ראה בין

המשך בעמוד הבא...

פרחי הקיץ שקמלו חרצית אחת שעדיין עומדת בירקותה ולא קמלה. שנסתתרה כל הקיץ תחת לאבן גדולה ולא קפחה עליה השמש ולא נתייבשה. משבא היורה הרימה ראשה וקלטה אותן טיפות והיתה חיות שלה של כל הקיץ מתקיימת מאותן טיפות שירדו בסוף הקיץ.

ראה שהן הן דמעות של צער וחרטה וסליחה, הן הן טיפות של תחיה ושל לבלוב ושל חידוש. פנה לחזור, ואיני יודע, אבל סבור אני ששמע קול הברה: סלחתי.

* לא צויין שם המחבר. חבל.

שביבים / שאול שיף

"מהישגי המחזירים בתשובה - תמונת מצב בתיכון תל אביבי"

(דו"ח של הפורום החילוני, איגוד השכונות והישובים החופשיים ע"ר)

"אחד הטיעונים ששמעתי כה רבות במסגרת מאבקי ברמת אביב הוא שאנחנו הופכים זבוב לפיל, ולכל הפעילות המיסיונרית שאנו מוקפים בה אין כל השפעה ממשית. מציגים אותנו כפרנויים (ובאחד הפוסטים הבאים אקדיש זמן להתמודדות עם כל טיעוני המתנגדים לפעילויות שלנו). אז הנה סיפור שימחיש כמה אנחנו צודקים.

קצת רקע - שני הגופים המיסיונריים החזקים ביותר שפועלים ברמת אביב הם תנועת חב"ד והגרעין התורני (מאחוריהם מסתרך גם כולל של אברכים מבני ברק שפועל בצורה קצת פחות מיסיונרית). השיטות שונות אבל המטרות דומות להפליא. בין יתר הפעולות המיסיונריות הללו, הצליח הגרעין התורני לשכנע את מנהלי רוב התיכונים באיזור להעביר לידיהם את לימודי היהדות. מדובר בסיפור עצוב - בתי הספר הממלכתיים נאלצים להכנים לא מעט לימודי יהדות למערכת הלימודים ומרגישים חוסר יכולת לבצע זאת על ידי סגל המורים הקיים. לכן כשמגיע גוף כמו הגרעין התורני שמציע לקחת על עצמו את הלימודים הללו, ובמחירים מאד נמוכים, רובם קופצים על המציאה. כך הם מאפשרים לגרעין התורני פלטפורמה נהדרת להעביר את מסריהם, ומסוכן יותר, לייצר קשרים בלתי אמצעיים עם נערים ונערות. סידור אידאלי לתנועה מיסיונרית.

בעבודה עיקשת של עמותת רמת אביב, הצלחנו לשכנע את הנהלת אחד מהתיכונים היוקרתיים בצפון תל אביב, אליו מגיעים רבים מילדי השכונה, לשחרר את הגרעין התורני מהסידור הזה. במקומם, המלצנו על מורה דתי ליברלי ונטול כל יצר מיסיונריות, שמצוי איתי בקשרים חמים שנים רבות. לפני זמן מה נפגשתי איתו לשמוע את רשמיו, ועיניי חשכו.

המורה הזה ניסה להציג יהדות פתוחה וביקורתית. יהדות שבתוכה לחילונות יש מקום של כבוד, וודאי שאינה נחותה מהדתיות; יהדות שבה מותר להקשות על כל מושג, כולל על קיום האל; יהדות שהיא דת, לא מדע - כלומר ניתן להאמין בה אבל אי אפשר להוכיח את צדקתה באופן לוגי.

בכיתות מסויימות (בעיקר במגמות הראליות), התקבלו השיעורים האלו בהתלהבות. בכיתות אחרות (למשל במגמת קולנוע או במגמה הסוציולוגית), התוצאות היו מסעירות - ילדים יצאו בזעם מהכיתה, ילדים התלוננו להנהלה על דברי כפירה, והכי עצוב בעיניי - כחלק מהויכוח, יצאו ילדים מסויימים להתקשר לרבי שלהם כדי לאמת את דברין או, כפי שהם קיוו, לקבל טיעוני נגד.

לטענתו, בכיתות האלו הוא איבחן כ-25-30% מהתלמידים כדתיים. הם אולי לא חובשים דרך קבע כיפה, אבל הדעות שלהם, התגובה לדעות הפוכות, התלות ברב - כל אלו מסמלים בעינין עדריות דתית. מה שהטריף את הקלפים היה היותו דתי. הרבנים של אותם ילדים כבר הכשירו אותם לקבל בביטול כל טיעון חילוני, אבל לקבל טיעוני "כפירה" כאלו מאדם דתי - זה היה קשה מדי עבורם. לא מפתיע בהתחשב בכך שכל האנשים הדתיים שהם מכירים הם מחזירים בתשובה, בעיקר של תנועת חב"ד. רבותיי, הילדים האלו הם התוצרים המובהקים של פעילות ההחזרה בתשובה שמתקיימת מתחת לאפם של כל החילונים ברמת אביב ובמקומות רבים אחרים בארץ. חב"ד עובדים באופן שיטתי - יוצרים קשר בלתי אמצעי עם הילדים כבר מגיל צעיר (חלוקת ממתקים וכו'), מציעים שעורי הכנה לבר מצווה בחינם, מעודדים את הילדים להמשיך לבוא לישיבה ללמוד, ממשיכים לקיים איתם קשר שוטף באמצעות פעילויות כמו הנחת התפילין ליד בתי הספר ובמרכזים המסחריים או עשיית קידוש במוקדי הבילוי, וכו'. הגרעין התורני תורם את שלו במתן שיעורים בגנים, בבתי הספר, בתנועות הנוער... ואחר כך אנחנו מופתעים שבגיל 16-15 כבר יש קבוצה גדולה מאד ש"מתחזקת". הסיפור הזה הוא תמרור גדול לכל מי שמעדיף לטמון ראשו בחול ולחשוב שחב"ד זה קצת "יידישקייט". אם לא נתעורר ונוקיע מתוכנו את המחזירים בתשובה הללו, נתעורר יום אחד למציאות הרבה יותר מפחידה מזו שמתגלית באותו תיכון צפון תל אביבי."

אגרת שנה טובה: "לא מצינו לזה מקור"

/ מאת הרה"ג אריה הכהן פלשניצקי שליט"א*

במאמר שלפנינו נדבר בעז"ה בעניין המנהג הנהוג בתפוצות ישראל לאחל איש לרעהו בחודש אלול "שנה טובה", אם בפיו, [אם ע"י שליחת אגרת שנה טובה הנראית כיום כרטיס ברכה וכו'], אם ע"י הזכרה במכתב הנשלח, מנהג זה כבר הזכירו המהרי"ל בהלכות ימים נוראים וז"ל: "משנכנס אלול כשכותב אדם אגרת שלום לחבירו צריך לרמוז בהתחלתו שמבקש עליו להשיבו לטוב השנה הבאה עלינו לטובה, על דרך בשנה טובה תכתב ותחתם, או תולה ארץ על בלימה, יטיב לך כתיבה וחתימה, וכה"ג". וכן נהג מהרי"ל. במהרי"ל מבואר שמשנכנס אלול מאחלים שנה טובה,

אמנם מנהג הסטייפלר זצ״ל היה, שמזמן שבירכו את חודש אלול, כבר היה מברך כתיבה וחתימה טובה (ארחות רבינו ח״ב עמ׳ קס״ה). ויש שכתבו שהמנהג לאחל איש לרעהו שנה טובה מיום חמישה עשר באב והלאה. ובס׳ שער יששכר כתב רמז על זה, כי ״חמשה עשר באב״ בגימטריא כמנין ״כתיבה וחתימה טובה״, וכן מבואר בהרבה ספרים שתחילת התנוצצות האור של הימים נוראים מתחיל מיום ט״ו באב, ומאז והלאה מתעוררים הרחמים. רמז למנהג מהרי״ל שהבאנו לעיל כתב בספר ליקוטי מהרי״ח (סדר דיני ומנהגי אלול): ״דאיתא וישאלו איש לרעהו לשלום ר״ת אלול, והנה ׳וישאלו׳ הוא לשון שאלה ובקשה ור״ל שמבקש איש על רעהו לשלום. ומובא בשם ר׳ שלמה מדאלינא זי״ע שפי׳ מה שכתוב ׳וכל מאמינים שהוא עונה לחש׳ היינו מה שמלחשים ומברכים בני ישראל זה לזה אחד את חבירו, והוא ית״ש עונה לברכותיהם (שהרי כתיבה היא ברכה בלחש שאין הברכה נשמעת)״. וכן לא רק כאשר כותבים אגרת שלומים צריך לרמוז בתחילה או בסוף שמברך לחברו בשנה טובה, אלא גם כאשר אדם נפרד מחברו ולא יראהו עוד עד ראש השנה אומר החוות יאיר בספרו מקור חיים שנהגו שאומר לו ״לשנה טובה תכתב״ וזה עונה לו ״גם אתה״. הבאנו לעיל שמנהג מהרי״ל כשכותב אדם אגרת שלום לחברו בחודש אלול, צריך לרמוז לו בתחילת המכתב שמבקש עליו שנה טובה. בשו״ת בסי׳ קע״ג כתב המהרי״ל בריש מכתבו בתשובה לשואל: ״שכן רומה יטיב לך כתיבה וחתימה״. (וע״ע שם בסי׳ קנ״ח וסי׳ קע״ב). ובשו״ת נודע ביהודה (מהדורא תנינא סי׳ קכ״ד) בריש מכתבו בתשובה לשואל כתב: ״שנה יוצאת ושנה נכנסת, שנה טובה ומבורכת, עם עוד רבות בשנים, כולהו שני קאמינא״. (וע׳ בתרומת הדשן - פסקים וכתבים סי׳ יא׳ ד״ה תכתב ותחתם. וע״ע בשו״ת מהר״י ברונא סי׳ קי״ג). אמנם בספר מטה אפרים (תקפא׳ ט׳) כתב: כשכותב אדם לחבירו אגרת שלומים מן ר״ח אלול עד יוה״כ רומז לו בתחילתו או בסופו שהוא מעתיר עליו שיזכה בימי הדין הבאים לטובה להיות נכתב ונחתם בספר חיים טובים. וכן בספר ליקוטי מהרי״ח מובא שיש מרמזין בסוף המכתב, וכן מצא בהקדמה לשו״ת עבודת הגרשוני, עי״ש. ובשו״ת חתם סופר (חלק א׳ אורח חיים סי׳ קצ״ז) שכתב בתשובה בי״ב אלול תקע״ב, וכתב בתחילת המכתב בזה״ל: צדיק כתמר יפרח כשושנה, בעוד כפתו רעננה, תחל שנה בברכת קדם מעונה, ולא תשכון עליו עננה ה״ה הרב הגאון וכו׳״. וגם בסוף התשובה שוב איחל החת״ס שנה טובה בזה״ל: ״ויה״ר שתתחדש שנה טובה ומתוקה ויעלנו ממצולה עלה נעלה במסילה אשר בית אל עולה״ וכו׳, עי״ש.

מכל הנ״ל למדנו שמאחלים איש לרעהו שנה טובה, או בפיו, או כשכותב אדם לחברו אגרת, רומז לו בתחילה או בסוף, או גם בתחילה וגם בסוף. אך לשלוח אגרת שנה טובה, הנקראת כיום כרטיס ברכה, לא מצינו לזה מקור. ובאמת בספר אוצר כל מנהגי ישורון כתב: ״המנהג לשלוח כרטיסי שנה טובה איש לרעהו לראש השנה לא ממקור טהור הוא, מנהג ישן הוא בעמים, הפרסיים שלחו איש לרעהו ביצים שכתוב עליהם ברכות שונות, ברומי שלחו מתנות יקרות לשנה החדשה, בבריטניא הישנה היה מנהג שמלכם היה יכול לשאול ולבקש חפץ יקר ודבר נחמד מאוד על השנה החדשה, וכן יתר העמים שלחו ברכות איש לרעהו כחפץ לבם, ומהם למדו היהודים גם המה לעשות כמעשיהם ושולחים כרטיסי שנה טובה לשנה החדשה״. וכן כתב בספר שולחן ערוך המקוצר כתב שבתימן לא נהגו לשלוח כלל כרטיסי ברכה מיוחדים, וכמדומני שלא נכנס מנהג זה בקצת מתפוצות ישראל, אלא ממנהגי אומות העולם לקראת ראש שנתם״. וכן מובא בקונטרס אור תורה, שבג׳רבא וגם בשאר ארצות צפון אפריקה, לא נהגו לשלוח כרטיסי שנה טובה (והרי ידוע שעדות אחדות למדו מנהג זה מהנוצרים במדינתם, אשר שלחו ברכות לפני ימי אידיהם) והסתפקו בברכות בעל פה.

מנהג מעניין אנו מוצאים בספר מנהגי אמשטרדם (עמ׳ פד׳) שכתב: ללילה ראש השנה כותבים ילדים קטנים שיודעים לכתוב מכתב מלוח בית הספר עם איחולים, ושמים אותו מגולגל תחת מפת החלות היכן שהאב מוצא אותו אחרי קידוש. (פורסם במורשה ובשטייגן)

*מח״ס ׳אתקינו סעודתא׳ ו׳שערי בית המדרש׳

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

נשמח לקבל תגובות
והערות מהקוראים
בדואייל: besod@013net.net

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il